

moogućnostima izgradnje pravednoga gospodarskog sustava te slijedom toga o solidarnosti u političkom djelovanju. Autor se u ovom poglavlju osvrće posebice na okolnosti u našem suvremenom hrvatskom društvu, na zadaću države i Crkve u osiguravanju solidarnosti građana u oblikovanju javnoga života, te zaključuje da su i država i Crkva u hrvatskom društvu »dužne promicati opće dobro, to jest dostojanstvo osobe u njezinoj materijalnoj odnosno duhovnoj dimenziji«.

I što na kraju kazati: ne trebate se stidjeti uzeti dar koji Vam, kako već naznačih na početku, nudi autor Josip Jelenić. Knjiga otvara nove spoznaje o crkvenom nauku o radu, privatnom vlasništvu, kapitalizmu, beskućnicima, nezaposlenima, dakle o svemu onomu čega smo svjedoci u našem svagdašnjem vlastitom, hrvatskom društvu. Čitajući ovu knjigu, čitatelj će moći sasvim jasno razlučiti, koje su to bitne odrednice kojih se treba držati kako bi jedno slobodno društvo, pa i hrvatsko društvo, moglo djelovati, ne na marksističkim ili funkcionalističkim osnovama, nego na temelju kršćanskog nauka i solidarnosti. U tom smislu knjigu preporučujem svima onima kojima je na duži i u srcu hrvatska država i izgradnja pravednoga gospodarskog društva u njoj u svjetlu najnovijih crkvenih socijalnih dokumenata.

Ivan MARKEŠIĆ

Zef MIRDITA, *Krishtenizmi ndër shqiptar (Kršćanstvo u Albanaca)*, Drita & Albanska katolička Misija u Zagrebu, Prizren–Zagreb 1998., 443 str.

Autor ovoga djela na albanskom jeziku je prof.dr. Zef Mirdita, jedan od najvećih povjesničara što ga je albanski narod

ikad imao, pisac mnogih stručnih članaka i studija (također i na stranim jezicima) s tematikom povijesti kršćanstva u Albanaca i povijesti Albanaca uopće. Mirdita je bio dugogodišnji profesor na Sveučilištu u Prištini, a sada radi kao znanstveni savjetnik na Institutu za suvremenu povijest u Zagrebu.

Knjiga je podijeljena na tri velika dijela: 1) Predkonstantinovsko vrijeme, 2) Kršćanstvo u Albanaca od početaka pa sve do danas i 3) Uloga redova i dijecezanskog klera u razvoju prosvjete, znanosti i kulture albanskog naroda. Samo početak djela ima četrdeset stranica literature te opći uvod u crkvenu historiografiju. Pri kraju knjige nalaze se pogovor, popis papâ i tri povijesne karte.

Za pisanje takvog zahtjevnog djela – treba naime imati na umu dvotisućljetnu povijest albanskog naroda i kršćanstva u njemu – bilo je potrebno mnogo hrabrosti, truda i znanja. Knjiga je uostalom plod tri desetljeća mukotrpnoga rada! Za izvođenja takvog opsežnog projekta bila bi inače potrebna čitava ekipa stručnjaka što bi omogućilo da se još dublje prouči tako opširna građa. Autor je, kako i sam kaže na početka svoga djela, svjestan tog nedostatka. Taj je nedostatak nastojao nadopuniti popisom opširne literature koju je godinama skupljao po europskim bibliotekama i arhivima, a koja je prije toga bila nedostupna javnosti. Unatoč svemu, riječ je o pregledu povijesti Crkve u Albanaca, koji specifičnom sintezom nastoji analizirati probleme u različitim epohama od početka kršćanstva na albanofonskom tlu pa sve do danas. Autor se u iznošenju rukovodio napatkom pape Leona XIII. studentima povijesti Papinskog sveučilišta Gregoriana od 18. srpnja 1882.: *Prima est historiae lex, ne quid falsi dicere audeat, deinde ne quid veri non audeat*. Saznajmo što nam nudi ovo djelo.

Autor u prvom dijelu knjige govori o predkonstantinovskom vremenu. Upoznaje čitatelja s problematikom Crkve od njezinih početaka, tj. događaja Duhova te sve do 313. godine kada ona dobiva slobodu djelovanja i svoj legalitet u Carstvu.

U drugom je dijelu riječ o kršćanstvu kao bitnoj sastavnici nacionalne povijesti albanskog naroda od njegovih početaka pa sve do danas. Kao što je poznato, kršćanstvo u Albanaca postoji od apostolskih vremena. Tu se dakako misli ponajprije na gradska središta. O tome svjedoči Pavao kada kaže: »(...) tako sam od Jeruzalema i naokolo do Ilirika potpuno izvršio dužnost propovijedanja Radosne vijesti o Kristu« (Rim 15,19). Na svom trećem putovanju sv. Pavao je stigao i u Drač (lat. *Dyrrachium*, alb. *Durrës*) (str. 118-119). Tu su dalje mučenici imenom Flora i Laura iz vremena cara Trajana iz mjesta Uljpijania (danas Lipljan), sedam kilometara jugoistočno od Prištine. Na sveopćem saboru u Efezu godine 325. sudjelovali su ne samo dardanski (*Dardania*, današnje Kosovo) biskupi nego i oni s područja Albanije (147).

U trećem dijelu, u kojem je riječ o prinosu redova i institucija Katoličke crkve na području pastorala, kulture i znanosti albanskog naroda, posebno se ističu bazilijanci, benediktinci, dominikanci, franjevci, isusovci te predstavnici dijecezanskoga klera. Svi su se oni zauzimali za političku neovisnost albanskog naroda te za identitet albanskog etničkog područja. Njima, osim toga, pripada zasluga u obrani katoličkog pučanstva u javnom životu albanskog društva. Na taj su način Albanci sa svojim autohtonim kulturno-povijesnim identitetom značajan i nepobitan čimbenik europske kulture.

Ovo djelo ima neprocjenjivu vrijednost za albanski narod. Njime se naime Albanci pridružuju onim narodima koji

u svojoj kulturi imaju pisanu povijest. Na tome zaista treba zahvaliti prof. Mirditi koji zaista u svom naumu nije štedio ni truda ni hrabrosti. Svaki bi Albanac, prema mom mišljenju, trebao imati ovo vrijedno djelo. Iz nje će moći saznati i ono što je godinama bilo prešućivano i proskribirano od »službene partijske dirigitirane albanske historiografije«. »Službena partija«, kao nehumana i protunarodna tvorevina, nije samo prekinula normalan razvoj naroda na kulturnom i duhovnom planu u čije je temelje na tako jasan način utkana Katolička crkva, nego ga je i potpuno isključila iz općih tokova europske kulture i uljudbe.

Ovo je djelo dokaz da albanska kultura, unatoč nametnutoj islamizaciji, zaslugom Katoličke crkve pripada zapadnom duhovnom ozračju. U tom smislu autor donosi citat Gjona Sinishte koji se pravom može smatrati sažetkom ovoga djela: »Ako danas postoji jedan samostalan teritorij, svijetu poznat po imenu Albanija, onda veliku zaslugu za to ima albanska Katolička Crkva i njezin kler« (vlastiti prijevod, str. 404).

Fatmir PERA